27.2.2024

OPH-988-2024

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen asiantuntijalausunto ammatillisen koulutuksen reformin keskeisten tavoitteiden toteutumisesta

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (jäljempänä Karvi) kiittää mahdollisuudesta antaa asiantuntijalausuntonsa ammatillisen koulutuksen reformin keskeisten tavoitteiden toteutumisesta. Karvi on arvioinut reformin toteutumista eri näkökulmista. Arviointien tuloksia on koottu vuonna 2023 julkaistuun ammatillisen koulutuksen tilaa käsitelleeseen Policy Brief -artikkeliin (Frisk ym. 2023). Lausunto perustuu edellä mainittuun artikkeliin, muuhun Karvin tuottamaan arviointitietoon sekä arvioinneissa annettuihin kehittämissuosituksiin. Lausuntoon on koottu tietoa reformin tavoitteiden toteutumisesta seuraavista näkökulmista ja lähteistä:

- Ammatillisen koulutuksen reformin tunnistetut riskit (Räisänen & Goman 2018; Korpi ym. 2018).
- Yksilöllisten opintopolkujen tarjonnan lisääminen sekä ohjauksen, tuen ja erityisen tuen toteutuminen (Goman ym. 2020 ja 2021; Hievanen ym. 2020, Kiesi ym. 2022; Hakamäki-Stylman ym. 2024, Karila ym. 2024).
- Työelämässä tapahtuvan oppimisen ja työelämän tarpeita vastaavan osaamisen lisääminen (Hievanen ym. 2022)
- Tutkintojärjestelmän uudistaminen (Frisk ym. 2022; Goman ym. 2024)
- Näyttöön perustuvat tutkinnot ja osaaminen (Hievanen ym. 2020, Hakamäki-Stylman 2021; Kilpeläinen 2021; Hakamäki-Stylman & Kilpeläinen 2022; Hakamäki-Stylman & Kilpeläinen 2023a; Hakamäki-Stylman & Kilpeläinen 2023b; Hakamäki-Stylman ym. 2024; Karila ym. 2024)
- Ammatillisen koulutuksen laadunhallinta (Korpi ym. 2022).

Lausunnon keskeinen johtopäätös on, ettei ammatillisen koulutuksen uudistuksen toimeenpanossa ole kaikilta osin onnistuttu, eivätkä uudistukselle asetetut tavoitteet ole siten täysin toteutuneet. Uudistuksen alkuvaiheessa Karvin tunnistamat uudistukseen liittyvät riskit ovat edelleen kehittämisen kohteita. Myös tunnistetut uudistuksen keskeiset menestystekijät ovat edelleen keskeisiä tekijöitä ammatillisen koulutuksen kehittämisessä. Vaikka yksilölliset opintopolut ja työelämälähtöisyys ovat vahvistuneet, toiminnan laadussa on vaihtelua ja opiskelijoiden yhdenvertaisuuden toteutumisessa on puutteita usealla osa-alueella. Uudistuksen toimeenpanoa arvioitaessa on hyvä huomioida,

että toimintaympäristössä on tapahtunut viime vuosina merkittäviä muutoksia, joilla on ollut vaikutuksia koulutuksen järjestämiseen: vuosina 2020–2022 COVID-19 pandemiasta aiheutuneet poikkeukselliset olosuhteet ja opetusjärjestelyt sekä vuonna 2021 voimaan astunut laajennettu oppivelvollisuus.

Lausunnon pääkohdat, joita avataan myöhemmin lausunnossa tarkemmin, ovat:

- Ammatillisen koulutuksen reformilla pyrittiin lisäämään opiskelijoiden mahdollisuuksia yksilöllisiin opintopolkuihin. Opintojen yksilöllinen suunnittelu ja henkilökohtaistaminen ovatkin vakiintuneet ammatilliseen koulutukseen. Sen sijaan **opiskelijoiden mahdollisuudet tehdä opintojen sisältöihin, oppimisympäristöihin ja opintojen aikataulutukseen liittyviä yksilöllisiä valintoja toteutuvat heikosti.** Valinnanmahdollisuuksissa on **vaihtelua koulutuksen järjestäjittäin ja tutkinnoittain, mikä heikentää opiskelijoiden yhdenvertaisuutta.** Karvi on suositellut kehittämistoimia, joilla voidaan parantaa opintoihin liittyviä valinnanmahdollisuuksia. Lisäksi tarvitaan entistä tavoitteellisempaa opiskelijalähtöistä urasuunnittelua, jotta voidaan aidosti tukea opiskelijoiden yksilöllisiä opintopolkuja. Koulutuksen järjestäjien välillä sekä järjestäjien sisällä esimerkiksi koulutusaloittain tai toimipaikoittain on **vaihtelua myös toimintatavoissa, joilla opiskelijan aiempi osaaminen selvitetään ja huomioidaan opintoja suunniteltaessa.** Myös tämä asettaa opiskelijat keskenään eriarvoiseen asemaan.
- Osana opintoja ja yksilöllisiä opintopolkuja koulutuksen järjestäjän tulee määritellä opiskelijan tarvitsemat ohjaus- ja tukipalvelut. Lisäksi oikeus erityiseen tukeen oppimisvaikeuksien, vamman tai sairauden vuoksi laajennettiin uudistuksessa koskemaan kaikkea ammatillista koulutusta. Opiskelijoiden ohjaus- ja tukitarpeita tunnistetaan melko hyvin, mutta **kaikki opiskelijat eivät saa tarvitsemaan ohjausta ja tukea riittävästi ja oikea-aikaisesti. Lisäksi ohjauksen ja tuen toteutumisessa on koulutusala-, tutkinto- ja toimipaikkakohtaista vaihtelua, mikä heikentää opiskelijoiden yhdenvertaisuutta.** Karvi on suositellut, että ohjauksen ja tuen saatavuutta parannetaan ja että niiden vaikuttavuuden seurantaa kehitetään. Opetus- ja ohjaushenkilöstön riittävyys, työnjaon toimivuus ja osaaminen ohjauksen ja tuen tehtäviin tulee varmistaa. **Osa opiskelijoista tarvitsee pedagogisten tukitoimien lisäksi myös muuta tukea.** COVID-19 pandemian vaikutukset voivat heijastua opiskelijoiden hyvinvointiin vielä pitkään pandemian jälkeenkin. Lisäksi globaalin epävarmuuden lisääntyminen voi heikentää opiskelijoiden turvallisuuden tunnetta ja hyvinvointia. Koska koulutuksen järjestäjien ja oppilaitosten yhteistyö psykologipalvelujen ja nuorisopalvelujen kanssa ei toimi hyvin, on erityisen **tärkeää varmistaa moniammatillisen yhteistyön toimivuus** nyt, kun hyvinvointialueiden perustamisen myötä opiskeluhuollon palvelujen organisoinnissa on tapahtunut muutoksia. **Tulevina vuosina tarvitaan vahvoja toimia niin kansallisella kuin paikallisella tasolla opiskelijoiden hyvinvoinnin tukemiseksi.**
- Uudistuksen tavoitteena oli lisätä työelämässä tapahtuvaa oppimista ja sen laatua. Työelämässä oppiminen onkin kokonaisuudessaan lisääntynyt, mutta **noin puolella koulutuksen**

järjestäjistä on ongelmia löytää osaamisen hankkimiseen soveltuvia työpaikkoja. Tämä asettaa opiskelijat keskenään eriarvoiseen asemaan. **Ongelmia on erityisesti perustutkinnoissa, ja alojen välillä on vaihtelua. Lisäksi työpaikalla tapahtuvassa ohjauksessa on kehitettävää.** Koulutuksen järjestäjien välillä on suurta vaihtelua siinä, miten systemaattisesti ne varmistavat työpaikkaohjaajien osaamista. **Työpaikkaohjaajien arviointi- ja ohjausosaaminen vaihtelee.** Tilanne on ollut samansuuntainen jo pitkään 2000-luvun aikana. Jotta työpaikalla oppiminen toteutuisi laadukkaasti, Karvi on suositellut jo pitkään 2000-luvun aikana, että työpaikkaohjaajien ohjaus- ja arviointiosaaminen tulee varmistaa nykyistä systemaattisemmin. Lisäksi ammatillisten oppilaitosten tulee systematisoida ja tiivistää yhteistyötään työelämän kanssa. Tämä on tärkeää, koska uudistuksen myötä työelämässä tapahtuva oppiminen on lisääntynyt selvästi.

- Reformissa toteutettu tutkintorakenteen tiivistäminen ja tutkintojen määrän vähentäminen selkeyttivät tutkintojärjestelmää. Tutkinnon osiin perustuva rakenne on parantanut koulutuksen saavutettavuutta työelämässä. Osaamisperusteisuus on luonut hyvän pohjan kehittää tutkintojärjestelmää. **Haasteita on kuitenkin eri tutkintotyyppien kehittämisessä kokonaisuutena, eri tutkintojen osaamisen päällekkäisyyksien tunnistamisessa, tutkinnon osien laajuuksien vaihtelussa sekä tutkintojen perusteiden laadun vaihtelussa.** Karvi onkin suositellut, että työelämän ja yhteiskunnan muuttuvat osaamistarpeet edellyttävät **systemaattisempia tapoja tunnistaa tutkintojärjestelmän muutos- ja kehittämistarpeita sekä selkeää visiota ja kokonaissuunnitelmaa**, jotka tukevat tutkintojärjestelmän kehittämistoimien priorisointia, vaiheistamista ja vaikuttavuutta.
- Uudistuksen myötä siirryttiin yhteen, näyttöön perustuvaan ja osaamisen hankkimistavasta riippumattomaan tapaan suorittaa tutkinto. Opiskelijoiden tulisi osoittaa osaamisensa ja se tulisi arvioida työpaikoilla toteutettavissa näytöissä. **Näyttöjen suorittaminen työpaikalla kuitenkin vaihtelee paljon koulutusalojen, tutkintojen ja koulutuksen järjestäjien välillä**, eikä näyttöjä suunnitella tavoitteiden mukaisesti yhteistyössä kaikkien eri osapuolten kesken. **Etenkin perustutkinnoissa näyttöjä järjestetään vielä melko paljon oppilaitoksissa. Opiskelijoiden arvosanoissa on lisäksi merkittäviä eroja näytön suorituspaikan ja arvioijien mukaan.** Arvosanat ovat keskimäärin parempia silloin, kun näyttö järjestetään työpaikalla ja työelämän edustaja osallistuu näytön arviointiin. Heikoimmat arvosanat opiskelijat saavat puolestaan silloin, kun osaaminen osoitetaan oppilaitoksessa ja näytön arvioivat koulutuksen järjestäjän edustajat. Tämä asettaa opiskelijat eriarvoiseen asemaan esimerkiksi heidän hakiessaan jatko-opintoihin korkea-asteelle. Myös työpaikkojen näkökulmasta katsottuna olisi tärkeää, että ne voivat luottaa tutkintotodistusten arvosanoihin rekrytoidessaan työntekijöitä. Karvi on suositellut, että työllistymisen kannalta olisi tärkeää, että opiskelijoilla olisi yhdenvertaiset mahdollisuudet näyttää osaamistaan aidoissa työelämän tilanteissa ja että työelämän edustaja osallistuu osaamisen arviointiin. Lisäksi näyttöjen toteutusta ja arviointia tulee yhtenäistää.

- Ammatillisen koulutuksen tuottaman osaamisen keskeisiä vahvuuksia ovat tutkinnosta riippumatta ammatin perusosaaminen, kuten työssä tarvittavien keskeisten työmenetelmien ja -välineiden käyttöön liittyvä osaaminen sekä työturvallisuusosaaminen. Osaamisen keskeisimmät kehittämistarpeet kohdistuvat puolestaan työn perustana olevan teoriatiedon hallintaan ja sen soveltamiseen käytännön työtehtäviin. **Yksilöiden väliset erot osaamisessa ovat kuitenkin osin suuriakin.** Viimeisimpien arviointien perusteella **etenkin yhteistyö- ja vuorovaikutustaidoissa on havaittavissa opiskelijoiden välillä kahtiajakoisuutta**: osa opiskelijoista nämä taidot ovat vahvuuksia, kun taas osalla opiskelijoista ne vaativat kehittämistä. Karvi on suositellut, että alan työtehtävissä tarvittavaa teoriatiedon hallintaa ja sen soveltamista käytännön työtehtävissä tulee vahvistaa koulutuksessa. Lisäksi perustutkinto-opiskelijoiden yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja tulee vahvistaa koulutuksessa, sillä niiden merkitys työyhteisössä toimimisessa ja tiimityöskentelyssä ovat keskeisessä roolissa. Myös ammattikorkeakouluopintoihin jatkaneiden ammatillisen tutkinnon suorittaneiden vahvuus on heidän ammatillisessa osaamisessaan. Lisäksi työkokemus ja työelämätaidot sekä osalla opiskelijoista myös opiskelutaidot ovat vahvat. **Ammatillista väylää ammattikorkeakouluopintoihin tulleilla opiskelijoilla esiin tulevat osaamisen puutteet liittyvät viestinnällisiin taitoihin, kuten kirjoitus- ja lukutaitoon ja kielitaitoon, matemaattiseen osaamiseen ja osalla opiskelijoista opiskelutaitoihin.** Karvi on suositellut, että ammatillisen tutkinnon suorittaneiden opiskelijoiden jatko-opintovalmiuksien tukemiseksi ammatillisen koulutuksen järjestäjien tulee suunnitella, miten näiden valmiuksien kehittymistä tuetaan. Järjestäjien tulee myös varmistaa, että opiskelijat saavat tavoitteidensa mukaista opetusta. Tässä suhteessa kehitettävää on erityisesti yhteisten tutkinnon osien opetuksessa. Ammatillisessa koulutuksessa on runsaasti maahanmuuttotaustaisia opiskelijoita. Ammatillisen koulutuksen yhtenäisistä kielitaitovaatimuksista luovuttiin osana ammatillisen koulutuksen uudistusta, jotta ne eivät muodostu esteeksi koulutukseen pääsemiselle ja lisää maahanmuuttotaustaisten riskiä jäädä työelämän ulkopuolelle. Koulutuksen järjestäjä voi ottaa opiskelijaksi hakijan, jolla se katsoo olevan riittävät edellytykset tavoitteena olevan osaamisen hankkimiseen tai tutkinnon suorittamiseen. **Osalla maahanmuuttotaustaisista opiskelijoista suomen tai ruotsin kielen taito ei opintojen alussa ole opintojen edellyttämällä tasolla. Osalla näistä opiskelijoista kielitaito ei opintojen aikana myöskään kehity tasolle, jota työelämässä ja arjessa selviytyminen edellyttää.** Karvi on suositellut, että koulutuksen järjestäjien tulee varmistaa, että heillä on tarjota maahanmuuttotaustaisille opiskelijoille tarvittavassa määrin tukitoimia, jotta nämä valmistumisensa jälkeen pystyvät toimimaan täysivaltaisina jäseninä suomalaisilla työmarkkinoilla ja yhteiskunnassa.
- Ammatillisen koulutuksen järjestäjillä on lakisääteinen tehtävä arvioida järjestämiensä tutkintojen ja koulutuksen laatua ja vaikuttavuutta sekä parantaa laadunhallintaansa. Uudistuksessa koulutuksen järjestäjien toimivalta lisääntyi, mikä teki laadunhallinnasta entistäkin tärkeämpää. Suurimmalla osalla koulutuksen järjestäjistä on arviointitulosten mukaan toimiva laadunhallintajärjestelmä. **Järjestäjien välillä on kuitenkin edelleen vaihtelua**

laadunhallinnan toimivuudessa, eivätkä järjestäjien väliset erot ole kaventuneet vuosien 2015–2022 aikana. Karvi on suositellut, että tarvitaan sopivia tukemisen tapoja laadunhallinnan eri vaiheissa oleville järjestäjille.

Ammatillisen koulutuksen reformin tavoitteet ja vuonna 2018 tunnistetut riskit

Ammatillisen koulutuksen reformin tavoitteena oli kehittää ammatillisen koulutuksen järjestelmä, joka vastaa aiempaa paremmin työ- ja elinkeinoelämän, yksilöiden ja yhteiskunnan yhä nopeammin muuttuviin ammatillisiin osaamistarpeisiin ja samalla tukee talouden uudistumista sekä uusien työpaikkojen ja yritysten syntymistä. (HE 39/2017.) Tavoitteena oli vahvistaa koulutuksen osaamisperusteisuutta ja asiakaslähtöisyyttä, lisätä työelämässä oppimista ja opiskelijoiden mahdollisuuksia yksilöllisiin ja joustaviin opintopolkuihin sekä jatkuvaan oppimiseen. Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustamista haluttiin tehostaa, jotta voitaisiin keskittyä puuttuvan osaamisen hankkimiseen. Samalla siirryttiin kaikille opiskelijoille yhteiseen, näyttöön perustuvaan ja osaamisen hankkimistavasta riippumattomaan, tutkinnon suorittamistapaan. Näytöt tulee toteuttaa työpaikalla käytännön työtilanteissa; perustellusta syystä myös oppilaitoksessa. Käyttöön otettiin myös kaikille yhteinen opintojen henkilökohtaistamisprosessi. (Emt.)

Uudistuksen myötä tutkintojen määrää vähennettiin ja tutkintoja laaja-alaistettiin. Vaikka yksittäisten tutkintojen määrää karsittiin, tavoitteena oli säilyttää työ- ja elinkeinoelämän tarvitsema osaaminen osana ammatillisia tutkintoja esimerkiksi osaamisaloina tai valinnaisina tutkinnon osina. (HE 39/2017; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017.) Tutkintojen laaja-alaistamisella tavoiteltiin sitä, että opiskelijoilla olisi enemmän mahdollisuuksia tehdä yksilöllisiä valintoja ja erikoistua tutkinnon sisällä sekä sitä, että laajemmilla tutkinnoilla pystyttäisiin entistä joustavammin vastaamaan työelämän muuttuviin osaamistarpeisiin.

Maahanmuuttotaustaisten henkilöiden kouluttautumisen tukemiseksi osana ammatillisen koulutuksen uudistusta muutettiin kielitaitovaatimuksia ammatillisen koulutuksen valintaperusteissa, jotta heidän pääsynsä koulutukseen helpottuisi. Ennen vuotta 2018 koulutuksen järjestäjät olivat velvollisia arvioimaan koulutukseen hakeutuvan maahanmuuttotaustaisen henkilön kielitaidon riittävyyttä valtakunnallisella kielikokeella, jonka tarkoituksena oli mitata yleiskielitaitoa tasolla B1.1. Vuoden 2018 alusta alkaen kielitaidon todentavia tekijöitä ei ole määritelty yhtenäisesti. Kielitaidon katsottiin kehittyvän opiskelun ja työpaikalla tapahtuvan koulutuksen aikana. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019, 29–30.) Koulutuksen järjestäjien tulee kuitenkin varmistaa, että opiskelijaksi hyväksytyllä henkilöllä on opintojen suorittamisen edellyttämä kielitaito. Järjestäjä voivat kuitenkin itse määritellä, mikä on riittävä kielitaidon taso kussakin koulutuksessa ja päättää kielitaidon arvioinnin aikatauluista ja menettelyistä.

Uudistuksen myötä koulutuksen lainsäädäntöä, ohjausta, rahoitusta ja toimintakäytäntöjä uudistettiin. Uudistusta koskeva lainsäädäntö tuli voimaan vuonna 2018.

Karvin toteuttamassa ammatillisen koulutuksen reformin ennakoivassa arvioinnissa vuonna 2018 tarkasteltiin osaamisperusteisuuden, asiakaslähtöisyyden ja toiminnan tehokkuuden kehittämiseen liittyvien tavoitteiden osuvuutta ja uudistustoimien ennakoituja vaikutuksia ja riskejä. Samalla arvioitiin osaamisperusteisuuden tilaa koulutuksen järjestäjien toiminnassa. Arviointitulosten mukaan uudistuksen tavoitteet ja suunnitellut toimenpiteet olivat pääosin perusteltuja. Riskejä arvioitiin kuitenkin liittyvän muun muassa rahoituksen ennakoitavuuteen koulutuksen järjestäjille, koulutuksen ja osaamisen laadunvarmistukseen, työelämässä oppimisen paikkojen ja työpaikkaohjaajien riittävyyteen, työpaikkaohjaajien osaamiseen, sekä opiskelijoiden tuen ja ohjauksen saatavuuteen. Uudistuksen onnistumisen keskeisiksi edellytyksiksi tunnistettiin muutosjohtamisen onnistuminen, resurssien tarkoituksenmukainen kohdentaminen sekä opetushenkilöstön ja työpaikkaohjaajien osaamisen kehittäminen.

Yksilöllisten opintopolkujen tarjonnan lisääminen

Uudistuksella pyrittiin lisäämään opiskelijoiden mahdollisuuksia yksilöllisiin opintopolkuihin. Opintojen yksilöllinen suunnittelu ja henkilökohtaistaminen ovatkin vakiintuneet ammatilliseen koulutukseen. Sen sijaan opiskelijoiden mahdollisuudet tehdä opintojen sisältöihin, oppimisympäristöihin ja opintojen aikataulutukseen liittyviä yksilöllisiä valintoja toteutuvat heikosti. Karvi on suositellut kehittämistoimia, joilla voidaan parantaa opintoihin liittyviä valinnanmahdollisuuksia.

Opintojen yksilöllinen suunnittelu on vakiintunut ammatilliseen koulutukseen

Arviointitulosten perusteella henkilökohtaistaminen ja opintojen yksilöllinen suunnittelu ovat vakiintuneet ammatilliseen koulutukseen. Lähes kaikilla koulutuksen järjestäjillä on toimintaohjeet henkilökohtaistamiseen, ja opiskelijat perehdytetään hyvin henkilökohtaisten osaamisen kehittämissuunnitelmien (HOKSien) laatimiseen. Opintojen yksilöllistämistä kuitenkin haastaa henkilökohtaistamisen näkeminen pelkästään teknisenä suorituksena, kuten HOKS-lomakkeen laatimisena ja siihen tehtävinä kirjauksina. Tätä näkemystä ilmenee sekä opiskelijoiden että opetus- ja ohjaushenkilöstön keskuudessa. Jotta voidaan aidosti tukea opiskelijoiden yksilöllisiä opintopolkuja, tarvitaan entistä tavoitteellisempaa opiskelijalähtöistä urasuunnittelua, joka kytkeytyy nykyistä tiiviimmin opintojen eri vaiheisiin. Opintojen henkilökohtaistamisen yhteydessä tulee nykyistä paremmin huomioida myös opiskelijoiden jatko-opintovalmiuksien kehittämisen suunnittelu. Ammatillisen koulutuksen järjestäjien tulee myös varmistaa, että ohjaus jatko-opintoihin on samaan tapaan kiinteä ja jatkuvasti läsnä oleva osa uraohjausta kuin ohjaus työelämään. Kansallisia ohjeita ja oppilaitosten henkilöstön perehdyttämistä tulee uudistaa niin, että niissä painotetaan vahvemmin

henkilökohtaistamisen ja siihen liittyvän ohjauksen merkitystä osana opiskelijoiden ammatillista kasvua ja kehittymistä. Myös HOKSien tietosisältöä tulee kehittää tähän suuntaan.

Koulutuksen järjestäjän tehtävänä on selvittää ja huomioida opiskelijan aiempi osaaminen. Tällä pyritään vähentämään päällekkäistä osaamisen hankkimista. Arviointitulosten mukaan työssä tai harrastuksissa hankittua osaamista ei kuitenkaan tunnisteta kovin hyvin. Toimintatavoissa on myös vaihtelua koulutuksen järjestäjien välillä sekä järjestäjien sisällä esimerkiksi koulutusaloittain tai toimipaikoittain. Opetushallinnon ja koulutuksen järjestäjien tulee selkeyttää osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen käsitteitä, toimintaohjeita ja linjauksia. Jos järjestäjien linjaukset ja toimintaohjeet vaihtelevat, voi osa opiskelijoista joutua suorittamaan opintoja, joihin heillä on jo osaamista. Tämä asettaa opiskelijat keskenään eriarvoiseen asemaan.

Opiskelijoiden valinnanmahdollisuudet toteutuvat heikosti

Opiskelijoiden mahdollisuus tehdä valintoja liittyen opintojen sisältöihin, oppimisympäristöihin ja opintojen aikataulutukseen on keskeinen osa yksilöllisiä opintopolkuja. Arviointitulosten mukaan opintopolut ovatkin yksilöllistyneet. Opiskelijoiden valinnanmahdollisuudet eivät kuitenkaan toteudu kaikilta osin uudistuksen tavoitteiden mukaisesti. Valinnanmahdollisuuksissa on vaihtelua koulutuksen järjestäjittäin ja tutkinnoittain, mikä heikentää opiskelijoiden yhdenvertaisuutta. Valintoja rajoittavat muun muassa koulutuksen järjestäjän tarjoamien tutkinnon osien määrä, laajat ja pitkäkestoiset tutkinnon osat sekä aikataulujen päällekkäisyydet. Osalla opiskelijoista ja henkilöstöstä ei ole riittävästi tietoa valinnanmahdollisuuksista. Haasteena on myös rakentaa pienenevillä resursseilla aidosti yksilöllinen opintopolku suurelle joukolle opiskelijoita.

Vaikka koulutuksen järjestäjien yhteistyö tutkinnon osien tarjoamisessa nähdään kansallisella tasolla tärkeäksi, on opintojen suorittamisessa toisen järjestäjän tarjonnasta vielä ongelmia ja se on melko harvinaista. Tätä vaikeuttaa rahoitusjärjestelmä, jossa rahoitus suoritetusta tutkinnon osasta tulee sille järjestäjälle, jonka kirjoilla opiskelija on. Opiskelijoiden mahdollisuuksia suorittaa tutkinnon osia myös muilta koulutuksen järjestäjiltä tulee parantaa.

Kaikilla koulutuksen järjestäjillä ei ole tarjolla yhtä monipuolisia oppimisympäristöjä, kuten verkko-opintoja, mikä asettaa opiskelijat epätasa-arvoiseen asemaan. Työelämässä oppiminen tarjoaa mahdollisuuksia opiskelijan polun yksilöllistämiseen. Sopivan työpaikan löytäminen opiskelijalle on kuitenkin toisinaan vaikeaa, mikä johtaa siihen, että osa opiskelijoista saa vähemmän kokemusta työelämästä.

Opiskelijoiden ohjaus- ja tukitarpeita tunnistetaan melko hyvin, mutta ohjauksen ja tuen saatavuutta on parannettava

Opiskelijoiden yksilölliset ohjaus- ja tukitarpeet vaihtelevat esimerkiksi opiskelijan aikaisemman opiskelutaustan tai elämäntilanteen mukaan. Osa opiskelijoista tarvitsee oppimisvaikeuksien, vamman tai sairauden vuoksi pitkäaikaista tai säännöllistä erityistä tukea oppimiseen. Uudistuksessa opiskelijan oikeus erityiseen tukeen laajennettiin koskemaan perustutkinto-opiskelijoiden lisäksi myös ammatti- ja erikoisammattitutkintojen opiskelijoita.

Koulutuksen järjestäjän tehtävänä on suunnitella opiskelijan tarvitsema ohjaus ja tuki sekä seurata opiskelijan osaamisen kehittymistä. Arviointitulosten mukaan opiskelijoiden ohjaus- ja tukitarpeita tunnistetaan melko hyvin, ja opiskelijat osallistuvat tukitoimista sopimiseen. Kaikki opiskelijat eivät kuitenkaan saa tarvitsemaansa ohjausta ja tukea riittävästi ja oikea-aikaisesti. Osalla järjestäjistä on haasteita ohjauksen ja tuen suunnittelussa, saatavuuden varmistamisessa ja vaikuttavuuden seurannassa. Karvi on suositellut, että opiskelijoiden erilaiset tilanteet ja taustat tulee huomioida oppilaitoksissa nykyistä paremmin.

Ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa erityinen tuki toteutuu heikommin kuin perustutkintokoulutuksessa. Oppimisympäristöjen osalta erityinen tuki ei toteudu kovin hyvin työelämässä oppimisessa ja etäopiskelussa, joten järjestäjien tulee kehittää tuen toteutusta ja saatavuutta näissä.

Vuonna 2021 voimaan tulleen laajennetun oppivelvollisuuden tavoitteena on, että jokainen peruskoulun päättävä nuori suorittaa toisen asteen tutkinnon. Oppivelvollisuus päättyy, kun nuori täyttää 18 vuotta tai kun hän tätä ennen suorittaa toisen asteen tutkinnon. Karvi on suositellut, että koulutuksen järjestäjien ja opetus- ja kulttuuriministeriön on tärkeää seurata laajentuneen oppivelvollisuuden vaikutuksia ohjauksen, tuen ja erityisen tuen tarpeisiin. Myös vaativan erityisen tuen saatavuus ja koulutuspaikkojen riittävyys eri alueilla tulee varmistaa niille opiskelijoille, joilla on vaikeita oppimisvaikeuksia tai vaikea vamma tai sairaus. Koulutuksen järjestäjien tulee kehittää opiskelijoiden mahdollisuutta siirtyä tarvittaessa tuen muodosta toiseen, ja lisäksi yleisten oppilaitosten ja erityisoppilaitosten tulee tiivistää yhteistyötään. Nivelvaiheen yhteistyö perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjien kesken tulee aloittaa nykyistä aikaisemmin niiden opiskelijoiden osalta, joilla on perusopetuksessa oppimiseen liittyviä vaikeuksia.

Koulutusjärjestelmän tasolla on tärkeää kehittää erityistä tukea siten, että tuen kokonaisuus on riittävän selkeä ja rakenteeltaan looginen opiskelijoille, heidän huoltajilleen ja eri koulutusasteiden toimijoille. Nykyisellään erityiseen tukeen liittyvä terminologia ja tuen muodot vaihtelevat eri koulutusasteilla.

Opetus- ja ohjaushenkilöstön riittävyys, työnjaon toimivuus ja osaaminen ohjauksen ja tuen tehtäviin tulee varmistaa

Arviointitulosten mukaan ohjauksen ja tuen toteutumisessa on koulutusala-, tutkinto- ja toimipaikkakohtaista vaihtelua, mikä heikentää opiskelijoiden yhdenvertaisuutta. Esimerkiksi tekniikan alojen ja palvelualojen opetus- ja ohjaushenkilöstö kokee henkilöstöresurssien riittävyyden erityiseen tukeen heikoimmaksi. Näillä aloilla erityisen tuen opiskelijoiden määrät ovat myös suurimpia. Ohjaus- ja tukipalvelujen toteutuksessa ja niihin liittyvässä työnjaossa on eniten kehitettävää tekniikan aloilla sekä tietojenkäsittelyn ja tietoliikenteen alalla.

Karvi on suositellut, että koulutuksen järjestäjien tulee seurata ja varmistaa entistä paremmin se, että ohjauksen ja tuen resurssit riittävät ja ohjaus- ja tukipalvelujen organisointi toimii eri koulutusaloilla, tutkinnoissa ja toimipaikoissa. Henkilöstön riittävyyden lisäksi tulee varmistaa ajan riittävyys ohjauksen, tuen ja erityisen tuen tehtäviin kirjaamalla nämä tehtävät selkeämmin henkilöstön työsuunnitelmiin.

Koulutuksen järjestäjien on varmistettava, että opetus- ja ohjaushenkilöstö tuntee heidän työtään ohjaavat, lainsäädäntöön perustuvat velvoitteet. Myös henkilöstön osaamista liittyen ohjauksen ja tuen toteuttamiseen on kehitettävä suunnitelmallisemmin. Ammatillisessa opettajankoulutuksessa tulee vahvistaa ohjaukseen, tukeen ja erityiseen tukeen liittyviä sisältöjä. Myös näihin liittyvää täydennyskoulutusta on tarjottava kattavasti ammatillisen koulutuksen opetus- ja ohjaushenkilöstölle.

Monilla maahanmuuttotaustaisilla opiskelijoilla on puutteita sekä kielitaidossa että opiskeluvalmiuksissa. Tuen tarpeista huolimatta koulutuksen järjestäjät eivät käytä kaikkia lain mahdollistamia keinoja, kuten opiskeluvalmiuksia tukevia opintoja, tukiopetusta tai ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeamista, joilla he voisivat tukea näiden opiskelijoiden oppimista ja opinnoissa etenemistä. Koulutuksen järjestäjien tulee varmistaa, että heillä on tarjota opiskelijoille tarvittavassa laajuudessa näiden tarvitsemia tukitoimia.

Opiskelijoiden hyvinvointia ja osallisuutta on vahvistettava

Osa opiskelijoista tarvitsee pedagogisten tukitoimien lisäksi myös muuta tukea. Arviointitulosten mukaan koulutuksen järjestäjien ja oppilaitosten yhteistyö opiskeluterveydenhuollon ja kuraattoripalvelujen kanssa toimii melko hyvin, mutta yhteistyötä psykologipalvelujen ja nuorisopalvelujen kanssa tulee kehittää. Erityisen tärkeää moniammatillisen yhteistyön toimivuuden varmistaminen on nyt, kun hyvinvointialueiden perustamisen myötä opiskeluhuollon palvelujen organisoinnissa on tapahtunut muutoksia. Osalla järjestäjistä on tarvetta vahvistaa myös alaikäisten opiskelijoiden huoltajien osallistamista tukitoimien suunnitteluun.

COVID-19 pandemialla oli vaikutuksia opiskelijoiden hyvinvointiin. Erityisesti ne opiskelijat, joilla erilaiset henkiseen kuormittumiseen, motivaatioon ja opiskeluun liittyvät ongelmat kasaantuivat pandemian aikana, olivat heikoimmassa asemassa. Pandemian aikana ei pystytty tukemaan riittävästi näitä opiskelijoita. Osalla opiskelijoista ongelmat voivat vaikuttaa opiskeluun vielä pitkään pandemian jälkeenkin. Myös maailmanlaajuinen epävarmuuden lisääntyminen voi aiheuttaa turvattomuuden tunnetta osalle opiskelijoista. Karvi on suositellut, että oppilaitoksissa tunnistetaan tehokkaasti opiskelijoiden hyvinvointiin liittyviä ongelmia sekä tarjotaan heille riittävästi mahdollisuuksia yhteyden ottamiseen ja tuen pyytämiseen matalalla kynnyksellä. Keskeistä on tiivis moniammatillinen yhteistyö opiskelijoiden hyvinvoinnin tukemiseksi.

Arviointitulosten mukaan peruskouluaikana oppimiseen liittyviä vaikeuksia tai toistuvaa kiusaamista kokeneiden opiskelijoiden on vaikeampi kiinnittyä perusopetuksen jälkeisiin opintoihin kuin muiden. Karvi on suositellut, että koulutuksen järjestäjien tulee tehostaa oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvoinnin ja yhteisöllisyyden edistämistä ja kiusaamisen ehkäisemistä. Vaikka enemmistö ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista kokee yhteenkuuluvuutta muihin opiskelijoihin ja pitää opiskeluilmapiiriä myönteisenä, osa opiskelijoista ei koe kuuluvansa oppilaitosyhteisöön.

Työelämässä tapahtuvan oppimisen ja työelämän tarpeita vastaavan osaamisen lisääminen

Työelämässä oppiminen on lisääntynyt, soveltuvista työpaikoista on pulaa ja ohjauksessa kehitettävää

Uudistuksen myötä ammatillisessa koulutuksessa oppimista vietiin entistä enemmän työpaikoille. Työpaikalla oppiessaan opiskelija saa käsityksen oman alansa työelämästä, oppii tärkeitä työelämätaitoja ja saa arvokkaita kontakteja. Työelämässä oppimisen jaksojen määrän kehityksen perusteella työelämässä oppimisen lisäämisessä on onnistuttu, sillä vuosina 2018–2021 toteutuneiden työelämäjaksojen määrä kasvoi joka vuosi. Myös lyhyemmät (enintään puoli vuotta kestäneet) oppisopimukset ovat yleistyneet.

Työelämässä oppimisen toteuttamista vaikeuttaa kuitenkin se, että noin puolella koulutuksen järjestäjistä on ongelmia löytää osaamisen hankkimiseen soveltuvia työpaikkoja. Tämä asettaa opiskelijat keskenään eriarvoiseen asemaan. Soveltuvien työpaikkojen saantia työelämässä oppimiseen voi vaikeuttaa se, ettei alueella ole alan työpaikkoja, työpaikoilla ei tehdä tutkinnon perusteiden mukaisia työtehtäviä tai se, että yritykset ovat pieniä tai niillä ei ole resursseja ohjata opiskelijaa. Ongelmia on etenkin perustutkinnoissa. Yleisimmin ongelmia on humanistisella ja taidealoilla ja siellä erityisesti media-alan ja kuvallisen ilmaisun, taideteollisuusalan ja esittävien alojen tutkinnoissa. Myös maahanmuuttotaustaisille opiskelijoille ja erityisen tuen opiskelijoille on toisinaan vaikeaa löytää työelämässä oppimiseen soveltuvia työpaikkoja.

Karvi on suositellut, että uusia keinoja työelämässä oppimiseen soveltuvien työpaikkojen löytämiseksi tuleekin kehittää, jotta koulutuksen työelämälähtöisyys toteutuisi kaikille opiskelijoille. Keinoja tähän ovat esimerkiksi alalle epätyypillisten työpaikkojen kartoittaminen sekä koulutuksen järjestäjien välisen yhteistyön tiivistäminen. Koulutuksen järjestäjien on tärkeää pohtia, johtuvatko ongelmat työelämässä oppimiseen soveltuvien työpaikkojen saatavuudessa alan luonteesta vai esimerkiksi koulutuksen järjestäjien totutuista toimintatavoista.

Oppimisen siirryttyä oppilaitoksista enemmän työpaikoille työelämässä oppimisen laadun varmistamisen merkitys korostuu. Työelämässä oppimiseen ei ole kaikilta osin onnistuttu luomaan selkeitä eri osapuolten tehtäviä, vastuita ja yhdenmukaisia toimintamalleja. Työelämässä oppimisen tavoitteista ja työtehtävistä ei aina sovita yhdessä opettajan, opiskelijan ja työpaikkaohjaajan kanssa. Tämä olisi kuitenkin tärkeää, jotta kaikilla osapuolilla on yhteinen käsitys opiskelijan osaamisesta, ohjauksen ja tuen tarpeesta sekä siitä, mitä opiskelija on tullut työpaikalle oppimaan.

Opiskelijoiden kokemuksen mukaan ammatillinen koulutus ja työelämässä oppiminen parantavat heidän valmiuksiaan työelämään siirtymiseen ja siellä toimimiseen. Koulutuksen järjestäjien ja ammatillisten oppilaitosten henkilöstön kokemuksen mukaan työelämässä oppiminen edistää osaavan työvoiman alueellista saatavuutta. Työnantajien näkökulmasta työelämässä oppiminen toimii yhtenä rekrytointikanavana, mikä motivoi ottamaan opiskelijoita työpaikalle oppimaan.

Työpaikkaohjaajien osaamisessa on kehitettävää

Jotta työelämässä oppiminen toteutuisi laadukkaasti, on työpaikkaohjaajien osaamisen kehittämisestä pidettävä huolta. Koulutuksen järjestäjien välillä on suurta vaihtelua siinä, miten systemaattisesti ne varmistavat työpaikkaohjaajien osaamista. Tilanne on ollut samansuuntainen jo pitkään 2000-luvun aikana.

Noin kymmenesosa järjestäjistä ei tarjoa säännöllisesti työpaikkaohjaajille mahdollisuuksia osaamisen kehittämiseen. Valtaosa koulutuksen järjestäjistä perehdyttää työpaikkaohjaajat tutkinnon perusteisiin ja opiskelijan osaamisen arviointiin, mutta ei niin hyvin opiskelijoiden ohjaukseen ja osaamisen kehittymisen seurantaan. Karvi on suositellut jo pitkään 2000-luvun aikana, että koulutuksen järjestäjien tulee panostaa työpaikkaohjaajien ohjaus- ja arviointiosaamisen kehittämiseen ja tarjota mahdollisuuksia osaamisen ja kehittämiseen nykyistä useammin. Lisäksi työpaikkaohjaajien tueksi tarvitaan oppilaitosten henkilökunnan entistä säännöllisempää yhteydenpitoa työpaikkoihin työelämässä oppimisen aikana.

Myös koulutuksen järjestäjien opetus- ja ohjaushenkilöstön ajan riittävyys ohjaamiseen on varmistettava. Työelämässä oppimisen lisäännyttyä myös henkilöstön työnkuva on monipuolistunut.

Henkilöstö tekee töitä useissa oppimisympäristöissä ja jalkautuu työpaikoille ohjaamaan opiskelijoita. Käytännössä kuitenkin opetus- ja ohjaushenkilöstön mahdollisuudet tukea ja ohjata opiskelijaa ja työpaikkaohjaajaa työelämässä oppimisen aikana eivät aina toteudu tavoitellusti. Tätä vaikeuttaa muun muassa se, että ohjaustyölle ei ole varattu riittävästi aikaa ja välimatkat oppilaitoksen ja työpaikan välillä voivat olla pitkiä.

Myös opetushenkilöstön ajantasaisen ammattialakohtaisen osaamisen varmistaminen on tärkeää, jotta ammatillinen koulutus pystyy vastaamaan työelämän osaamistarpeisiin. Opetushenkilöstön osaamista pitää yllä yhteistyö työelämän toimijoiden kanssa ja työelämäjaksot, joihin osallistumisen tulee olla mahdollista.

Näyttöön perustuvat tutkinnot ja osaaminen

Osaamisen näyttöjen toteutusta tulee yhtenäistää

Uudistuksen myötä siirryttiin yhteen, näyttöön perustuvaan ja osaamisen hankkimistavasta riippumattomaan tapaan suorittaa tutkinto. Opiskelijat osoittavat ammatillisen osaamisensa näytöissä. Näytöt tulee toteuttaa työpaikoilla käytännön työtilanteissa. Perustellusta syystä näyttö voidaan järjestää myös oppilaitoksessa.

Koulutuksen järjestäjä vastaa näyttöjen toteuttamisesta ja työelämällä on keskeinen rooli näyttöjen toteutuksessa ja osaamisen arvioinnissa. Näytöt toteutetaan useimmiten työpaikoilla ja osana työelämässä oppimista. Näyttöjen suorittaminen työpaikalla kuitenkin vaihtelee paljon koulutusalojen, tutkintojen ja koulutuksen järjestäjien välillä. Esimerkiksi kaupan ja hallinnon alalla lähes kaikki näytöt suoritettiin vuonna 2021 työpaikalla, kun taas humanistisilla ja taidealoilla vain kolmasosa. Etenkin perustutkinnoissa näyttöjä järjestetään vielä melko paljon oppilaitoksissa. Sen sijaan ammatti- ja erikoisammattitutkintojen näytöt järjestetään pääosin työpaikoilla.

Uudistuksen tavoitteiden mukaisesti opettaja ja työpaikkaohjaaja arvioivat näytöt pääosin yhteistyössä. Kuitenkin noin neljäsosa näytöistä on arvioitu ilman työelämän edustajaa, ja työelämän edustajat osallistuvat harvoin oppilaitoksissa toteutettujen näyttöjen arviointiin. Koulutuksen järjestäjien tulee edistää työelämän osallistumista oppilaitoksissa suoritettavien näyttöjen arviointiin varmistaakseen koulutuksen työelämälähtöisyyden toteutumisen.

Koska vastuu näytöstä ja sen arvioinnista on koulutuksen järjestäjällä, tulee opettajan tai muun koulutuksen järjestäjän edustajan osallistua näytön arvioinnin lisäksi sen suunnitteluun. Nyt näin ei aina tapahdu, vaan työpaikkaohjaajat ja opiskelijat suunnittelevat näyttöjä myös kahdestaan. Koulutuksen järjestäjien tuleekin varmistaa, että opettaja, opiskelija ja työpaikkaohjaaja suunnittelevat näytön yhdessä.

Koulutuksen järjestäjien tulee järjestelmällisesti kehittää työelämässä oppimiseen ja näyttöihin liittyvää keskinäistä yhteistyötään. Erityisesti niillä aloilla, joilla työelämässä oppimiseen soveltuvien työpaikkojen saatavuus on haasteellista, voisi järjestäjien välinen yhteistyö tarjota opiskelijoille mahdollisuuden laadukkaaseen työelämässä oppimiseen ja näyttöjen toteuttamisen työpaikoilla.

Näyttöjen arvosanoissa on merkittäviä eroja arvioijien mukaan

Kokonaisuutena ammatillisten perustutkinto-opiskelijoiden arvosanat ovat keskimäärin hyviä. Vuosina 2018–2022 arvioitujen näyttöjen arvosanoista reilu kolmannes oli kiitettäviä (arvosana 5) ja reilu puolet hyviä (arvosanat 3–4). Tyydyttävien (arvosanat 1–2) osuus oli noin kymmenen prosenttia. Arvosanat ovat pysyneet samalla tasolla viimeisten vuosien ajan.

Arvosanoissa ei ole merkittäviä eroja opiskelijan äidinkielen ja sukupuolen tai koulutuksen järjestäjän koon ja sijainnin mukaan tarkasteltuna. Sen sijaan opiskelijan näytöistä saatuihin arvosanoihin on yhteydessä se, kuka tai ketkä osallistuvat näytön arviointiin ja arvosanasta päättämiseen. Arvosanat ovat keskimäärin parempia silloin, kun näyttö järjestetään työpaikalla ja työelämän edustaja osallistuu näytön arviointiin. Heikoimmat arvosanat opiskelijat saavat puolestaan silloin, kun osaaminen osoitetaan oppilaitoksessa ja näytön arvioivat koulutuksen järjestäjän edustajat. Tämä asettaa opiskelijat eriarvoiseen asemaan esimerkiksi heidän hakiessaan jatko-opintoihin korkea-asteelle. Myös työpaikkojen näkökulmasta katsottuna on tärkeää, että ne voivat luottaa tutkintotodistusten arvosanoihin rekrytoidessaan työntekijöitä.

Ammatillisesta koulutuksesta valmistuu taitavia osaajia työelämään, yksilöiden välillä osaamisen erot voivat olla suuria

Ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden osaamisen keskeisiä vahvuuksia ovat tutkinnosta riippumatta ammatin perusosaaminen, kuten työssä tarvittavien keskeisten työmenetelmien ja -välineiden käyttöön liittyvä osaaminen sekä työturvallisuusosaaminen. Nuorilla opiskelijoilla myös digitaidot sekä aikuisopiskelijoilla työelämätaidot ovat keskeisiä osaamisen vahvuuksia. Osaamisen keskeisimmät kehittämistarpeet kohdistuvat puolestaan työn perustana olevan teoriatiedon hallintaan ja sen soveltamiseen käytännön työtehtäviin. Myös matemaattisessa ja viestintä- ja vuorovaikutusosaamisessa on osalla opiskelijoista kehitettävää.

Yksilöiden väliset erot osaamisessa ovat osin suuriakin. Viimeisimpien arviointien perusteella etenkin yhteistyö- ja vuorovaikutustaidoissa on havaittavissa opiskelijoiden välillä kahtiajakoisuutta: osalla opiskelijoista nämä taidot ovat vahvuuksia, kun taas osalla opiskelijoista ne vaativat kehittämistä. Erot arvosanoissa ja osaamisen tasossa näyttävät kuitenkin tasoittuvan iän ja työkokemuksen karttuessa.

Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio 2030 –työssä ja valtioneuvoston Koulutuspoliittisessa selonteossa on asetettu tavoitteeksi korkeakoulutettujen nuorten aikuisten osuuden nouseminen 50 prosenttiin ikäluokasta (VN 2021). Korkeakoulutettujen nuorten osuuden kasvu edellyttää sitä, että yhä useampi ammatillisen tutkinnon suorittanut jatkaa opintojaan korkeakoulussa joko heti tutkinnon suoritettuaan tai myöhemmin. Ammatillisen tutkinnon suorittaneiden uusien ammattikorkeakouluopiskelijoiden määrä on kasvanut tasaisesti vuodesta 2019 ja vuonna 2021 lähes puolet uusista ammattikorkeakouluopiskelijoista oli suorittanut ammatillisen tutkinnon.

Ammattikorkeakouluissa ammatillisen koulutuksen suorittaneiden opiskelijoiden ammatillinen osaaminen sekä työkokemus ja työelämätaidot nähdään osaamisen vahvuuksina. Opiskelutaidot vaikuttavat jakautuvan opiskelijoiden välillä; osalla opiskelijoista opiskelutaidot ja motivaatio ovat osaamisen vahvuuksia, kun taas osalla opiskelijoista opiskeluvalmiudet ovat heikot. Ammattikorkeakoulujen johto ja henkilöstö näkevät puutteita olevan opiskelutaitojen lisäksi myös ammatillisen tutkinnon suorittaneiden opiskelijoiden viestinnällisissä taidoissa, erityisesti kyvyssä lukea ja kirjoittaa akateemista tekstiä, vieraissa kielissä sekä matemaattis-luonnontieteellisessä osaamisessa. Vuonna 2023 toteutetussa arvioinnissa havaittiin, että puolet ammatillisen järjestäjistä ei ole kuvannut pedagogista toimintaansa ohjaavassa asiakirjassaan, miten ne tukevat opiskelijoiden jatko-opintovalmiuksien kehittymistä. Opiskelijoiden tavoitteiden mukaisen opetuksen tarjoamisessa onkin kehitettävää erityisesti yhteisissä tutkinnon osissa. Tilastojen valossa ammatillisen tutkinnon tai lukiokoulutuksen suorittaneiden ammattikorkeakouluopintojen etenemisessä ei kuitenkaan ole juuri eroa. Ammatillisen tutkinnon suorittaneiden opiskelijoiden jatko-opintovalmiuksien vahvistamiseksi Karvi on suositellut, että ammatillisen koulutuksen järjestäjien tulee varmistaa, että opiskelijat saavat tavoitteidensa mukaista opetusta yhteisissä tutkinnon osissa.

Karvi toteuttaa vuosien 2022–2024 aikana varhaiskasvatuksen koulutusten arvioinnin, jossa tarkastellaan yliopistoissa, ammattikorkeakouluissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa järjestettäviä varhaiskasvatuksen koulutuksia (Karila ym. 2024). Yhdeksi keskeiseksi ulottuvuudeksi varhaiskasvatustyössä nähdään ammatillinen vuorovaikutus. Maaliskuussa 2024 julkaistavien arviointitulosten mukaan kaikilla koulutusasteilla on muodostunut koulutuksen toteuttamisen käytäntöjä, joissa lähiopetuksena toteutuvaa kasvokkaista vuorovaikutusta, palautetta ja ohjausta ei ole aina riittävästi saatavilla. Etäopetuksella on koulutuksen saavutettavuuteen ja joustavuuteen liittyviä etuja, mutta toteutusmuodosta riippumatta kaiken koulutuksen tulee ensisijaisesti tukea opintojen osaamistavoitteiden saavuttamista ja opiskelijan ammatti-identiteetin muodostumista. Karvi tuleekin suosittelemaan, että varhaiskasvatuksen ammatillisen osaamisen kehittyminen edellyttää riittävää lähiopetusta, ohjausta ja palautetta opiskelijoille. Lähiopetuksen ja henkilökohtaisen ohjauksen merkitys on tärkeä tiedostaa tilanteessa, jossa samaan aikaan perustellusti lisätään koulutusten opiskelijamääriä ja saavutettavuutta.

Maahanmuuttotaustaisten opiskelijoiden osalta Karvin arviointi osoitti, että ammatilliseen koulutukseen pääsee opiskelemaan heikommalla kielitaidolla kuin ennen ammatillisen koulutuksen uudistusta. Tämän seurauksena osalla maahanmuuttotaustausuista opiskelijoista kielitaito ei opintojen alussa ole tasolla, jota opinnoista selviytyminen edellyttää, eikä se kaikilla myöskään opintojen aikana kehity tasolle, jota työelämässä ja arjessa selviytymiseksi tarvitaan. Osalla opiskelijoista myös opiskeluvalmiudet ovat opintojen alussa heikot. Maahanmuuttotaustaisten opiskelijoiden oppimista haastaa se, että osa opettajista kokee, että heidän ammatillinen osaamisensa ei riitä maahanmuuttotaustausten opiskelijoiden opettamiseen. Myös osa koulutuksen järjestäjistä tunnistaa opettajien osaamisessa olevan puutteita. Kaikkien ammatillisen koulutuksen toimijoiden tavoitteena tulee olla, että maahanmuuttotaustaiset opiskelijat saavuttavat ammatillisen osaamisen lisäksi sellaisen kielitaidon ja opiskeluvalmiudet, että he valmistuttuaan pystyvät toimimaan suomalaisilla työmarkkinoilla niiden täysivaltaisina jäseninä. Arvioinnin suosituksissa korostettiinkin, että koulutuksen järjestäjien tulee varmistaa, että heillä on tarjota maahanmuuttotaustaisille opiskelijoille tarvittavassa laajuudessa tukitoimia, kuten opiskeluvalmiuksia tukevia opintoja, jotka ovat tarpeen opinnoista selviytymiseksi. Myös opetus- ja ohjaushenkilöstön osaamisen kehittämiseen tulee panostaa ja ottaa käyttöön uusia työskentelytapoja, kuten samanaikaisopettajuus. Kielitietoinen opetus tulee juurruttaa osaksi oppilaitoksen jokapäiväistä toimintaa.

Koulutuksen järjestäjien laadunhallinnassa vaihtelua

Ammatillisen koulutuksen järjestäjillä on lakisääteinen tehtävä arvioida järjestämiensä tutkintojen ja koulutuksen laatua ja vaikuttavuutta sekä parantaa laadunhallintaansa. Uudistuksessa koulutuksen järjestäjien toimivalta lisääntyi, mikä on tehnyt laadunhallinnasta entistä tärkeämpää.

Suurimmalla osalla koulutuksen järjestäjistä on toimiva laadunhallintajärjestelmä. Järjestäjien välillä on kuitenkin vaihtelua laadunhallinnan toimivuudessa, eivätkä erot ole kaventuneet vuosien 2015–2022 aikana. Kansallisesti tuleekin seurata ammatillisen koulutuksen laatustrategian toteutumista. Karvi on suositellut, että on tarpeen kehittää sopivia tukemisen tapoja laadunhallinnan eri kehitysvaiheissa oleville koulutuksen järjestäjille. Keskeistä on myös tukea koulutuksen järjestäjien johtoa laatuosaamisen kehittämisessä ja edistää järjestäjien keskinäistä yhteistyötä laadunhallinnan kehittämiseksi.

Tutkintojärjestelmän kehittäminen

Karvi julkaisi tammikuussa 2024 tulokset arvioinnista, jossa selvitettiin, miten toimivia tutkintojärjestelmän kehittämisen prosessit ovat työelämän ja yhteiskunnan ammatillisiin osaamistarpeisiin vastaamiseksi. Lisäksi arvioinnissa tarkasteltiin nykyisen tutkintojärjestelmän toimivuutta työelämässä olevien osaamisen kehittämisen kannalta. Ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmän

kehittämisen vastuutahoja ovat opetus- ja kulttuuriministeriö, Opetushallitus ja työelämätoimikunnat. Kehittämiseen osallistetaan koulutuksen järjestäjiä, työelämää ja muita sidosryhmiä.

Tutkintojärjestelmän muutostarpeiden tunnistaminen on keskeinen lähtökohta tutkintojärjestelmän kehittämiselle. Tunnistamiseen on luotu reformin myötä erilaisia toimintatapoja ja -mekanismeja. Määrällistä ja laadullista ennakointia on kehitetty. Myös tietovarannot ovat kehittyneet ja tietoa tuotetaan paljon. Arvioinnin mukaan prosessit, joilla tietoa muunnetaan tutkintojärjestelmän kehittämis- ja muutostiedoksi eivät kuitenkaan ole riittävän systemaattisia. Riskinä on se, että tutkintojärjestelmän kehittäminen on enemmän reaktiivista kuin proaktiivista. Työelämän ja yhteiskunnan nopeat muutokset edellyttävät toimivampia tapoja tunnistaa tutkintojärjestelmän kehittämistarpeita. Tämä edellyttää datan ja informaation hallintaan ja analysointiin sekä tiedon tulkintaan ja hyödyntämiseen liittyvien prosessien edistämistä eri toimijatasoilla. Tiedon louhinnan ja tekoälyn hyödyntämisen kehittäminen tarjoavat myös osaltaan mahdollisuuksia tähän.

Arvioinnin mukaan tutkintojen ja niiden perusteiden kehittämisessä on haastavaa hyödyntää valtakunnallisesti tuotettua ennakointitietoa osaamistarpeista, koska se on geneeristä pitkän aikavälin tietoa. Karvi suosittelee, että ennakointitiedon käytettävyyttä ja hyödynnettävyyttä kehitetään yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön, Opetushallituksen, Osaamisen ennakointifoorumin ja työelämätoimikuntien kesken. Opetushallituksessa tutkintojen perusteiden ajantasaisuuden seurannassa ja perustetyössä tiedon kokoamisen ja analysoinnin tapoja tulee systematisoida ja yhdenmukaistaa eri koulutusalojen ja tutkintojen välillä, koska niissä on tällä hetkellä vaihtelua.

Lisäksi työelämätoimikuntien tehtävää osallistua ammatillisen koulutuksen tutkintorakenteen sekä ammatillisten tutkintojen ja niiden perusteiden kehittämiseen tulee selkeyttää ja työelämätoimikunnille tulee antaa opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen toimesta enemmän palautetta niiden tekemien aloitteiden ja raporttien merkityksestä ja vaikutuksista. Työelämätoimikuntien keskinäistä vuorovaikutusta ja toiminnan koordinointia tulee myös vahvistaa, jotta voidaan varmistaa yhtenäisemmät toimintatavat toimikuntien välillä.

Arvioinnin perusteella sidosryhmien osallistamisessa tutkintojärjestelmän kehittämiseen on menty viime vuosina avoimempaan ja moniäänisempään suuntaan, mutta työelämän osallistumista tulee kehittää sekä tutkintojärjestelmän kehittämishankkeissa että tutkintojen perusteiden kehittämisessä. Työelämän osallistamisessa haasteena on saada erityyppisiä toimijoita mukaan. Keskusjärjestöt ja ammattiliitot osallistuvat aktiivisesti, mutta työntekijätahojen tai yrittäjien osallistuminen on vähäisempää. Heitä on tärkeää saada enemmän mukaan, jotta osaamistarpeet välittyvät riittävästi työpaikoilta järjestelmätasolle. Osallistumisen paikkoja tulee tehdä näkyvämmäksi ja osallistumisen tapojen joustavuutta ja saavutettavuutta parantaa. Myös opiskelijoiden osallistaminen tutkintojen perusteiden kehittämiseen tulee vakinaistaa kaikkiin tutkintoihin. Toistaiseksi se toteutuu vain osassa tutkinnoista.

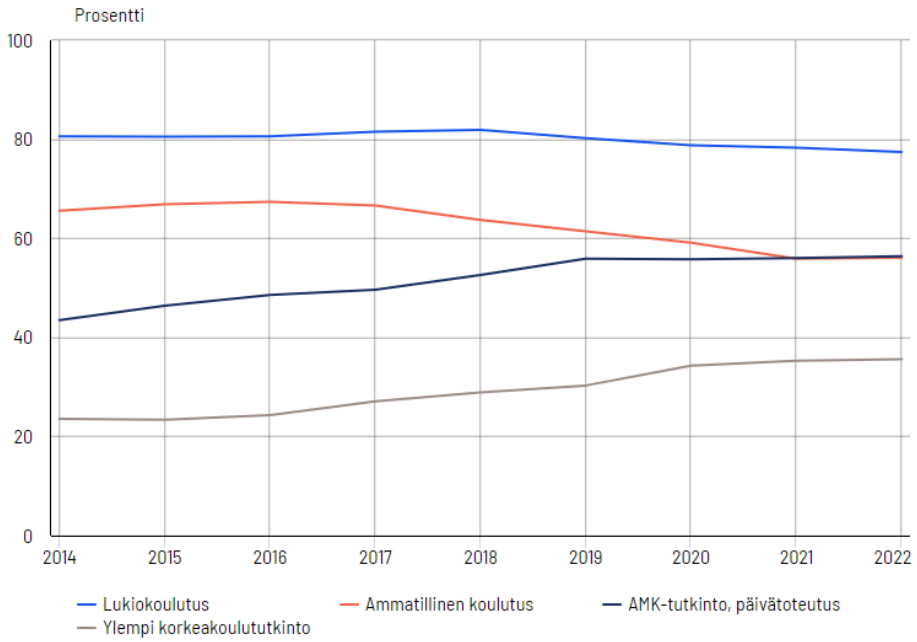
Arvioinnin mukaan reformissa toteutettu tutkintojen määrän vähentäminen selkeytti tutkintojärjestelmää, ja tutkinnon osiin perustuva rakenne parantaa koulutuksen saavutettavuutta työelämässä. Myös perustutkinnoista, ammattitutkinnoista ja erikoisammattitutkinnoista muodostuva rakenne on arvioinnin mukaan tarkoituksenmukainen. Joustavuutta tulee kuitenkin lisätä. Tarvitaan enemmän mahdollisuuksia tutkinnon osien yhdistämiseen yli tutkintorajojen, enemmän valinnaisuutta sekä tutkintoa lyhyempien koulutuskokonaisuuksien kehittämistä uusiin osaamistarpeisiin vastaamiseksi. Arviointitulosten mukaan useat koulutuksen järjestäjät ovat jo kehittäneet tutkintoa lyhyempiä kokonaisuuksia. Tietoa ja kokemuksia näistä tulee jakaa ja välittää myös muille koulutuksen järjestäjille. Tutkinnon osien ja tutkintoa lyhyempien kokonaisuuksien tarjonnan ja suorittamisen lisääminen edellyttää myös rahoituskannustimien kehittämistä, mikä hallitusohjelmassa onkin asetettu tavoitteeksi.

Tutkintojärjestelmän kehittämisessä on haasteita eri tutkintotyyppien kehittämisessä kokonaisuutena, eri tutkintojen osaamisen päällekkäisyyksien tunnistamisessa, tutkinnon osien laajuuksien vaihtelussa sekä tutkintojen perusteiden laadun vaihtelussa. Myös perusteiden toimeenpanon tukea ja uudistettujen perusteiden palautekäytäntöjä tulee kehittää. Reformissa tavoitteeksi asetettuun tutkinnon osittain tapahtuvaan perusteiden kehittämiseen ei ole täysin päästy, vaan usein uudistetaan koko tutkinto kerrallaan. Reformin jälkeen perustutkinnot ovat olleet pääasiallisena kehittämisen kohteena, kun taas ammatti- ja erikoisammattitutkintojen kehittäminen on ollut hidasta. Työelämän ja yhteiskunnan muuttuvat osaamistarpeet edellyttävät nykyistä selkeämpää visiota ja kokonaissuunnitelmaa tukemaan tutkintojärjestelmän kehittämistoimien priorisointia, vaiheistamista ja vaikuttavuutta suhteessa kehittämiseen käytettävissä oleviin resursseihin.

Tutkintojen suoritusaikojen nopeuttaminen ja opintojen keskeyttämisten vähentäminen

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus ei ole seurannut tutkintojen suoritusaikoja, mutta Tilastokeskuksen tietojen mukaan (Tilastokeskus 2024a) ammatillisen perustutkintokoulutuksen tavoiteajassa suorittaneiden osuus on vaihdellut 67–56 prosentin välillä (Kuvio 1). On kuitenkin huomioitava, että ammatillisen koulutuksen uuden lain tultua voimaan 1.1.2018 myös opintojen kulkua koskevan tilaston laskennassa käytetty perusjoukko on muuttunut. Vuonna 2018 tai sen jälkeen ammatillisen koulutuksen aloittaneiden läpäisytiedot sisältävät myös aikuisten perustutkintokoulutuksen sekä oppisopimuskoulutuksen. Näin ollen tilastot ennen ja jälkeen reformia eivät ole täysin vertailukelpoisia. (Emt.) Lisäksi osa opiskelijoista myös vaihtaa koulutusta kesken tutkinnon suorittamisen ja jatkaa opiskelua joko muussa koulutuksessa tai tutkinnossa. Näitä tietoja ei näy tässä Tilastokeskuksen koosteessa.

Tilastokeskus on käyttänyt tilastossaan toisen asteen koulutusten osalta 3,5 vuoden, ammattikorkeakoulututkintojen osalta 4,5 vuoden ja ylempien korkeakoulututkintojen osalta 5,5 vuoden tavoiteaikaa.

KUVIO 1. Koulutuksen tavoiteajassa läpäisseiden osuus koulutussektoreittain 2014–2022. (Lähde: Tilastokeskus 2024a)

COVID-19 pandemialla on todennäköisesti ollut jonkin verran vaikutusta opintojen suoritusaikoihin. Pandemia ja siitä aiheutuneet poikkeukselliset opetusjärjestelyt toivat monia haasteita ammatilliseen koulutukseen (Goman ym. 2021; Varanka ym. 2022). Useilla opiskelijoilla työelämässä oppimisen jakso keskeytyi ja siirtyi myöhempään ajankohtaan. Myös näyttöjen toteutusta jouduttiin usein siirtämään pandemian akuuttivaiheessa.

Tilastokeskuksen tietojen mukaan ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa niiden keskeyttäneiden määrä, jotka eivät jatkaneet tutkintoon johtavassa koulutuksessa, on ollut vuositasolla 13 prosentin suuruusluokkaa viime vuosina (Tilastokeskus 2024b). On viitteitä siitä, että oppivelvollisuuden laajennuttua keskeyttämisten määrä olisi vähentynyt (Opetushallitus 2023).

Oppivelvollisuuden laajentamisen myötä tavoitteena on ollut vahvistaa keskeyttämisuhan alaisten opiskelijoiden ohjausta. Kansallisessa koulutuksen arviointikeskuksessa on meneillään arviointi, joka kohdistuu oppivelvollisuuden mukanaan tuomiin uusin opinto-ohjauksen muotoihin. Arviointi ajoittuu vuosille 2022–2024. Ensimmäisen vaiheen tulosten mukaan keskeyttämisuhan alaisia opiskelijoita tunnistetaan melko hyvin, mutta kaikissa oppilaitoksissa ei ole otettu resursoinnissa riittävän

hyvin huomioon keskeyttämisuhan alaisten opiskelijoiden lisäohjauksen tarvetta. Tulokset viittaavat siihen, että vastuu ohjauksesta saattaa kasautua liikaa ryhmänohjaajille tai vastuuopettajille. Keskeyttämistilanteissa tärkeää on myös moniammatillinen yhteistyö. Arviointitulosten mukaan oppilaitosten yhteistyö opiskeluhuollon palveluissa toimii heikoiten psykologipalvelujen kanssa. Myös huoltajayhteistyössä on parannettavaa.

Lopuksi

Uudistuksen alkuvaiheessa Karvi tuotti arviointitietoa siihen liittyvistä riskeistä ja kriittisistä menestystekijöistä. Riskeiksi tunnistettiin muun muassa osaamisen hankkimiseen soveltuvien työpaikkojen saatavuus sekä työpaikoilla annettavan ohjauksen riittävyys ja laatu, joissa on edelleen tässä lausunnossa esiin nostettuja kehittämistarpeita. Keskeisiksi edellytyksiksi uudistuksen onnistumiselle tunnistettiin muutosjohtamisen onnistuminen ja resurssien kohdentaminen kriittisiin kohtiin sekä opetushenkilöstön ja työpaikkaohjaajien osaamisen ja pedagogiikan kehittäminen, kun opinnot yksilöllistyvät ja oppimisympäristöt monipuolistuvat. Nämä ovat edelleen keskeisiä tekijöitä ammatillisen koulutuksen kehittämisessä. Ammatillisen koulutuksen uudistuksen toimeenpanossa on saavutettu monia opintojen yksilöllisyydelle ja työelämälähtöisyydelle asetettuja tavoitteita. Kuitenkin toiminnan tasalaatuisuudessa ja opiskelijoiden yhdenvertaisissa mahdollisuuksissa on vielä puutteita. Tämän vuoksi tarvitaan kehittämistoimia, joilla voidaan parantaa opintoihin liittyviä valinnanmahdollisuuksia, ohjaus- ja tukipalveluja ja työelämässä oppimisen laatua sekä yhtenäistää näyttöjen toteutusta ja arviointia.

Tutkintojärjestelmän kannalta on tiivistetty tutkintorakennetta sekä kehitetty tutkinnon osiin perustuvaa rakennetta ja tutkintojen osaamisperusteisuutta. Reformin jälkeen tutkintojärjestelmän kehittämistoimet ovat keskittyneet pääasiassa perustutkintoihin, kun taas ammatti- ja erikoisammattitutkintojen kehittäminen on ollut hidasta. Reformissa tavoitteeksi asetettuun tutkinnon osittain tapahtuvaan perusteiden kehittämiseen ei ole täysin päästy. Keskeisimmät kehittämistarpeet liittyvät eri tutkintotyyppien kehittämiseen kokonaisuutena, eri tutkintojen yhteisen osaamisen ja mahdollisten päällekkäisyyksien tunnistamiseen, tutkinnon osien laajuuksien harmonisointiin, tutkintojen perusteiden laadun vaihtelun pienentämiseen sekä tutkinnon osittain tapahtuvan kehittämisen edistämiseen. Kehittämistoimet edellyttävät nykyistä selkeämpää visiota ja kokonaissuunnitelmaa tukemaan tutkintojärjestelmän kehittämistoimien priorisointia, vaiheistamista ja vaikuttavuutta suhteessa kehittämiseen käytettävissä oleviin resursseihin

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallitus ovat suunnanneet ammatillisen koulutuksen rahoitusta koulutuksen kehittämiseksi uudistuksen mukaiseksi. Kehittämistä on rahoitettu erittäin paljon muun muassa valtionavustushankkeilla, harkinnanvaraisella suorituspäätösrahoituksella, strategiarahoituksella sekä henkilöstökoulutuksen rahoituksella. Esimerkiksi työpaikkaohjaajien kouluttamiseen liittyviä hankkeita on rahoitettu ja toteutettu runsaasti, mutta silti työpaikkaohjaajien

osaaminen nousee arvioinneissa toistuvasti esille kehittämiskohteena. Hankerahoituksen vaikutusten seurantaa tulee tehostaa. Lisäksi hankkeiden vaikuttavuutta ja hyvien toimintamallien käyttöönottoa tulee tukea.

Karvin tuottamaa arviointitietoa oppimistulosten arvioinneista hyödynnetään tutkinnon perusteiden laadinnassa ja kehittämisessä. Lisäksi arviointitietoa ja suosituksia on huomioitu muun muassa seuraavissa kansallisissa strategioissa, toimenpideohjelmissa ja vastaavissa:

- Valtioneuvoston elinikäisen ohjauksen strategiassa asetettiin tavoitteet ja annettiin toimenpidesuositukset vuosille 2020–2023. Valmistelussa hyödynnettiin Karvin arviointituloksia ja suosituksia perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheesta ja ohjauksesta: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162576

- Karvin arvioinnit ammatillisen koulutuksen yksilöllisistä opintopoluista, erityisestä tuesta ja oppimistuloksista sisällytettiin osaksi opetus- ja kulttuuriministeriön laatimaa oppivelvollisuuden laajentamisen toimeenpanon seurantasuunnitelmaa 2021–2024: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163531/OKM_2021_45.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Oppivelvollisuuden laajentamisen lainsäädännön valmistelussa hyödynnettiin paljon Karvin arviointituloksia ja suosituksia perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheesta ja ohjauksesta: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_173+2020.pdf

- Opetus- ja kulttuuriministeriö käynnisti loppuvuodesta 2023 hallitusohjelman mukaisesti toisen asteen koulutuksen oppimisen tuen kehittämisohjelman. Ammatillisen koulutuksen osalta valtionavustuksella rahoitettavan kehittämisen hankehaussa olivat lähtökohtana Karvin antamat suositukset ammatillisen koulutuksen erityisen tuen kehittämisestä: https://www.oph.fi/fi/funding/hankeavustukset-ammatillisen-koulutuksen-oppimisen-tuen-kehittamiseen-2023

- Valtioneuvosto julkaisi vuonna 2021 selonteon kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista. Valmistelussa hyödynnettiin paljon Karvin arviointituloksia ja suosituksia koskien ammatillista koulutusta, vapaan sivistystyön lukutaitokoulutusta ja aikuisten perusopetusta. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163237

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmassa on nostettu esille huoli siitä, että ammatillisen perustutkinnon suorittaneista useampi kuin joka kymmenes jää valmistumisensa jälkeen työttömäksi. Lisäksi työllistyminen vaihtelee toimialoittain. Kansainvälisesti verrattuna ammatillisen tutkinnon suorittaneiden työllisyysaste jää Suomessa nuorilla aikuisilla matalammaksi kuin esimerkiksi muissa

Pohjoismaissa (Education at Glance 2023, OECD). Hallitusohjelmassa onkin linjattu, että ammatillisen koulutuksen ja elinkeinoelämän yhteistyötä vahvistetaan. Koulutuksen tarjonta uudistetaan vastaamaan nykyistä paremmin työ- ja elinkeinoelämän tarpeisiin, vienti- ja teollisuusmaakuntien tarpeet huomioiden. Hallitusohjelman mukaan ammatillisen koulutuksen rahoitusmallia uudistetaan tukemaan valmistumisen jälkeistä työllistymistä ja jatko-opintoihin siirtymistä. Linjaukset rahoitusmallin ja toiminnanohjauksen uudistamisesta valmistelee lokakuussa 2023 opetus- ja kulttuuriministeriön asettama virkamiestyöryhmä vuoden 2024 loppuun mennessä.

Karvi toteuttaa vuosina 2024–2025 arvioinnin työllistymisestä ammatillisesta koulutuksesta. Arvioinnin tavoitteena on tuottaa tietoa Orpon hallitusohjelman toimeenpanon tueksi sekä koulutuksen järjestäjille toimintansa kehittämiseen. Tietoa tuotetaan ammatillisesta koulutuksesta työllistymisen nykytilasta, miten työllistymisen mahdollisuuksia voidaan tukea koulutuksen aikana ja millaisia kehittämistoimia ammatilliseen koulutukseen tarvitaan, jotta työllistymistä voidaan edistää eri toimialoilla ja alueilla. Lisäksi arvioinnilla pyritään löytämään hyviä käytäntöjä kansallisesti ja kansainvälisesti työllistymisen edistämiseksi.

Harri Peltoniemi
Johtaja

Kirsi Hiltunen
Yksikön johtaja

Lähteet

Frisk, T., Goman, J., Hakamäki-Stylman, V., Hievanen, R., Hiltunen, K., Kiesi, J. & Kilpeläinen, P. Ammatillisen koulutuksen tila – työelämälähtöisyys ja yksilölliset opintopolut ovat vahvistuneet, laadussa kuitenkin vaihtelua ja yhdenvertaisuuden toteutumisessa puutteita. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Policy brief 4:2023. Osoitteesta: https://www.karvi.fi/fi/julkaisut/ammatillisen-koulutuksen-tila.

Frisk, T., Isoaho, K., Hietala, R., Kotiranta, L., Hirsjärvi, I., Huttula, T., Kankare, P., Löytänen, O., Myllykangas, P., Mäki, M., Stenbacka, Å. & Suomala, P. 2022. Koulutusjärjestelmän kyky vastata jatkuvan oppimisen haasteisiin äkillisissä rakennemuutostilanteissa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut: 8:2022.

Goman, J., Rumpu, N., Kiesi, J., Hietala, R., Hilpinen, M., Kankkonen, H., Kjäldman, I., Niinistö-Sivuranta, S., Nykänen, S., Pantsar, T., Piilonen, H., Raudasoja, A., Siippainen, M., Toni, A., Vuorinen R. 2020. Vaihtoehtoja, valintoja ja uusia alkuja. Arviointi nuorten opintopoluista ja ohjauksesta perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheessa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 6:2020.

Goman Jani, Huusko Mira, Isoaho Kati, Lehikko Anu, Metsämuuronen Jari, Rumpu Niina, Seppälä Hannele, Venäläinen Salla, Åkerlund Carola 2021a. Poikkeuksellisten opetusjärjestelyjen vaikutukset tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen eri koulutusasteilla. Osa III: Kansallinen arvioinnin yhteenveto ja suositukset. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 8:2021.

Goman, J., Hievanen, R., Kiesi, J., Huhtanen, M., Vuojus, T., Eskola, S., Karvonen, S., Kullas-Norrgård, K., Lahtinen, T., Majanen, A. & Ristolainen, J. 2021. Erityinen tuki voimavaraksi – Arviointi ammatillisen koulutuksen erityisestä tuesta. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 17:2021.

Goman, J., Kilpeläinen, P., Kiesi, J., Antila, J., Burman, C., Hannula, M., Herranen, J., Katajisto, S., & Laakkonen, M. 2024. Tutkintojärjestelmä ja muuttuvat osaamistarpeet. Arviointi ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmän kehittämisprosesseista ja toimivuudesta. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 6:2024.

Hakamäki-Stylman, V., Hievanen, R., Aaltola, M., Anttila, A-P., Keränen, H., Nurkka, N., Peteri, S., Ranta, K., Riihimäki, S., Stadius, A., Tammilehto, M. & Kaihari, J. 2024. Amiksesta ammattikorkeakouluun – Arviointi ammatillisen koulutuksen tuottamista valmiuksista suhteessa ammattikorkeakouluopintojen vaatimuksiin. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 2:2024.

Hakamäki-Stylman, V. & Kilpeläinen, P. 2022. Ammatillinen osaaminen ja pedagoginen toiminta sähkö-, ja automaatioalan perus-, ammatti-, ja erikoisammattitutkinnoissa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 15:2022.

Hakamäki-Stylman, V. & Kilpeläinen, P. 2023b. Ammatillinen osaaminen ja pedagoginen toiminta liiketoiminnan perustutkinnossa, lähiesimiestyön ammattitutkinnossa sekä johtamisen ja yritysjohtamisen erikoisammattitutkinnossa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 16:2023.

Hakamäki-Stylman, V. & Kilpeläinen, P. 2023a. Näyttötoiminnan laatu ja näytöissä osoitettu osaaminen. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 4:2023.

Hakamäki-Stylman, V. 2021. Ammatillinen osaaminen ja pedagoginen toiminta logistiikan perustutkinnossa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 7:2021.

HE 39 / 2017. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ammatillisesta koulutuksesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Osoitteesta: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_39+2017.pdf. (Viitattu 22.2.2024.)

Hievanen, R., Frisk, T., Väätäinen, H., Mustonen, K., Kaivola, J., Koli, A., Liski, S., Muotka, V, & Wikman-Immonen, A. 2020. Maahanmuuttajien koulutuspolut – Arviointi vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksesta, aikuisten perusopetuksesta ja ammatillisen koulutuksen kielitaitovaatimusten joustavoittamisesta. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 11:2020.

Hievanen, R., Kilpeläinen, P., Huhtanen, M., Tuurnas, A., Loukusa, V., Pylväs, L., Rasinaho, K., Taakala, J., Tujula, M. ja Vieltojärvi, M. 2022. Kumppanina työelämä – Arviointi työelämässä oppimisesta ja työelämäyhteistyöstä ammatillisessa koulutuksessa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 23:2022

Jokio, K., Myllykoski-Laine, S., Nousiainen S. & Marjanen, J. 2023. Opinto-ohjauksen toteutuminen – arviointituloksia oppivelvollisuusikäisten koulutuksista. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 30:2023.

Karila, K., Rantala, K., Rusi, M., Davidsson, S., Helakari, P., Holsti, E., Keloneva, R., Kytölaakso, K., Malkamäki, L., Valkonen, S., Frisk, T., Mustonen, K., Sarkkinen, T. & Huhtanen, M. 2024. Varhaiskasvatuksen koulutus Suomessa 2023: Arviointi koulutuksen tilasta ja kehittämistarpeista. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Raportti julkaistaan 12.3.2024 Karvin julkaisusarjassa.

Kiesi, J., Goman, J., Huhtanen, M., Helve, H., Laine, A., Piilonen, H., Raudasoja, A., Ståhl, B. & Vartiainen, R. 2022 Ammatillisilla poluilla – Arviointi yksilöllisistä opintopoluista ammatillisessa koulutuksessa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 26:2022.

Kilpeläinen, P. 2021. Ammatillinen osaaminen ja pedagoginen toiminta sosiaali- ja terveysalan perustutkinnossa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 6:2021.

Korpi, A., Hietala, R., Kiesi, J. & Räkköläinen, M. 2018. Ammatillisen koulutuksen osaamisperusteisuus, asiakaslähtöisyys ja toiminnan tehokkuus. Osaamisperusteisuuden tila. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 85/2017.

Korpi, A., Frisk, T. & Hietala R. 2022. Ammatillisen koulutuksen järjestäjien laadunhallinnan tila 2022. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 5:2022.

Opetushallitus 2023. Oppivelvollisten opintoihin kiinnittymisestä uutta tietoa - entistä harvempi keskeyttänyt ammatilliset opintonsa. Opetushallituksen uutinen 16.11.2023. Osoitteesta: https://www.oph.fi/fi/uutiset/2023/oppivelvollisten-opintoihin-kiinnittymisesta-uutta-tietoa-entista-harvempi. (Viitattu 24.2.2024.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017. Ammatillisen koulutuksen tutkinnot uudistuvat - "tulevaisuuden työelämä vaatii laaja-alaisempaa osaamista". Tiedote 17.2.2017. Osoitteesta: https://valtioneuvosto.fi/-//1410845/ammatillisen-koulutuksen-tutkinnot-uudistuvat-tulevaisuuden-tyoelama-vaatii-laaja-alaisempaa-osaamista-. (Viitattu 22.2.2024.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019. Maahanmuuttajien koulutuspolut ja integrointi. Kipupisteet ja toimenpide-esitykset II. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:1.

Räisänen, A. & Goman, J. 2018. Ammatillisen koulutuksen osaamisperusteisuus, asiakaslähtöisyys ja toiminnan tehokkuus. Politiikkatoimien vaikutusten arviointi (ex ante). Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 86/2017.

Tilastokeskus 2024a. Koulutuksen läpäisy. Osoitteesta: https://www.stat.fi/julkaisu/clm7fqneeohq60aut6xgyqsix. (Viitattu 23.2.2023.)

Tilastokeskus 2024b. Koulutuksen keskeyttäminen. Osoitteesta: https://stat.fi/tilasto/kkesk. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163237/VN_2021_62.pdf?sequence=1&isAllowed=y. (Viitattu 23.2.2024.)

Valtioneuvosto, VN 2021. Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:24. Osoitteesta: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162995/VN_2021_24.pdf?sequence=1&isAllowed=y. (Luettu 6.11.2023.)

Valtioneuvosto, VN 2021. Valtioneuvoston selonteko kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:62.

Varanka, J., Packalen, P., Voipio-Pulkki, L-M., Määttä, S., Pohjola, P., Salminen, M., Railavo, J., Berghäll, J., Rikama., S, Nederström, H. & Hiitola, J. 2022. COVID-19-kriisin yhteiskunnalliset vaikutukset Suomessa Keskipitkän aikavälin arvioita. Valtioneuvoston julkaisuja 2022:14. Osoitteesta: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163983/VN_2022_14.pdf. (Viitattu 23.2.2024.)